

Middelfart Kommune

Føns Vangs Sø – Fyns næststørste sø blev skabt

Af Ib Bager

Føns Vangs Sø ligger idyllisk lige nord for landsbyen Føns med en lille bebyggelse ved vestenden, Ronæsbro. Syd for søen ligger et lille bakkeparti, Springbakken, der leder til Føns Plantage og den bagvedliggende Gardersø. Føns Vangs Sø adskilles kun fra Gamborg Fjord af en dæmning med vejen, der forbinder Ronæs med Føns. Herfra er der kun ca. 1.000 m. til Føns Vig. Alt dette udgør reelt én samlet biotop. Mod nord er der almindeligt agerland og mod øst grænser søen op til Assensvejen.

Trods pumpning i de efterfølgende 50 år var der kun ca. 30 ha tilbage, der stadig blev dyrket i slutningen af 1980'erne. De resterende ca. 70 ha lå hen som græsenge, der var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Med tiden havde engene sat sig, fordi humusjorden sank sammen på grund af udtørringen, men vel også i takt med at drænrørene fra 1937 gradvis ophørte med at fungere.

Omkring århundredeskiftet begyndte Fyns Amt at arbejde særdeles aktivt med at genskabe vådområder som bidrag til statens indsats for et renere vandmiljø.



Føns Vangs Sø, set fra vest mod øst. Foto: Viggo Lind.



Blishøne. Man skal vist være en Blishønemor for at holde af fugleverdenens mindst søde unger, til gengæld er de charmerende, Bliskyllingerne. Foto: Erik Thomsen.

Føns Vang blev tidligt udvalgt, og efter flere forhandlinger om en frivillig aftale med områdets otte lodsejere, kunne pumpestationen nedlægges i december 2005, hvor Fyns Amt omskabte det 110 ha store engområde som Fyns næststørste sø.

Projektet var baseret med teoretisk bortfjernelse af 17 tons kvælstof årligt. Prisen for hele herligheden blev 6,5 mio. kr., hvoraf staten betalte knap to mio., mens amtet leverede de resterende 4,5 mio. Pengene blev fortrinsvis brugt til kompensation til lodsejerne. Lokaltiteten udgør en del af EU-habitatområde nr. 96. Der var altså ikke tale om at lade det offentlige erhverve området, og det er stadig i privat eje.

Når det gælder fuglelivet, har den nye sø givet fuld valuta for pengene, bl.a. fordi man anlagde to rævesikrede øer i søen, hvoraf kun den ene nu til stadighed er synlig. Diversiteten på og om søen er meget stor. Mest iøjnefaldende er den daglige tilstedeværelse af Havørne, hvilket skyldes ikke mindre end to ynglende par i søens umiddelbare nærhed. Supplerende ses forår og efterår altid trækkende Fiskeørne. Dernæst kan man ikke undgå at bemærke det altid store antal Grågæs, som kan svinge fra nogle hundrede i yngletiden til mere end to tusind i forårs- og efterårstrækkene. Dertil kommer i trækperioderne Bramgæs, Canadagæs og Blisgæs. Søen har i de sidste par år udviklet sig til et foretrukket sted for lappedykkere og ses typisk i 2. halvår i et ret stort antal. Toppet og Gråstrubet Lappedykker yngler ved søen, mens Sorthalset og Lille Lappedykker besøger søen forår og efterår.

Føns Vangs Sø er også hjemsted for mange andearter. Henover året ses Gråand, Trolldand, Krikand, Taffeland, Hvinand, Pibeand, Gravand, Knarand, Skeand; de fleste set ynglende ved søen, dog ikke hvert år for alle arter. Dertil kommer i nogle år Sortand og Bjergand på træk.



Gråstrubet Lappedykker klarer sig i disse år godt. Den er blandt vores mest almindelige lappedykkere, hvor den forekommer på mindre vandflader end den toppede. Udbredelsen er østlig og vestgrænsen går ned gennem Danmark. Foto: Steen Lauritsen.

LIFE+ Nature Kystfugle Vestlige Østersø

Efter et langt tilløb og mange forhindringer er det nu endelig lykkedes at få finansieret et større projekt, der i Lillebælt og Østersøen skal forbedre levevilkårene for kystfuglene.

I spidsen for projektet står Middelfart Kommune, som over de næste syv år vil gennemføre indsatser for 62 millioner kroner, der skal forbedre levevilkårene for en række truede kystfugle. I denne sammenhæng er det af særlig betydning, at jagten på Føns Vangs Sø frikøbes for de næste 20 år. Indtil nu har søen i jagtsæsonen september til februar stort set været tømt for fugle i modsætning til forårs- og sommermånederne, hvor der ofte er flere tusinde fugle i søen. Desværre kommer der nok til at gå et par år, før det hele er faldet på plads, og fuglene kan få fred.

Der vil blive etableret to nye fugleøer i Føns Vang, forhåbentlig i 2020, som en del af Better Birdlife-projektet.

Observationssteder

Søens fugle kan med fordel observeres fra tre lokationer, som er angivet på billedet herunder. Den bedste er fra søens vestlige ende fra Ronæsbrovej og den gamle mølle. Her vil man erfaringsmæssigt få de bedste oplevelse. Desuden vil man blot ved at vende sig 180 grader få en meget fin observation ud over Gamborg Fjord.



Fra Føns Kirke på sydsiden af søen får man et flot overblik over en stor del af søen, herunder den lille holm i søens vestlige del, hvor der ofte raster mange forskellige variation fugle, og hvor der er en lille Skarvkoloni om foråret/sommeren. Her sidder Havørnene ofte på lur eller fortærer det allerede fangede bytte. I de sidste tre år er ikke kommet Skarvunger på vingerne, idet ørnene systematisk har taget al yngel.

Endelig er der opført et fugletårn i søens østlige ende, som giver et godt overblik over denne del af søen med mulighed for mange gode observationer. Herfra går der en trampesti mod syd til Springbakken. Herfra kan man vælge at gå ned i Føns Plantage eller til den "Morten Korchske" landsby, Føns, og fortsætte ned til Føns Strand. Men afsæt god tid. Der er meget at se på undervejs, herunder en stor diversitet af fuglearter.

Signaturfugl: Havørn

Beskrivelse

Havørnen er Nordeuropas største rovfugl, og med sit gigantiske vingefang er fuglen imponerende at skue. Den er kendt som "den flyvende dør" pga. det store vingefang på op til 2,4 m., de stive, brede, rektangulære vinger og den korte, kileformede hale, som er hvid hos udvoksede fugle. Næbbet er kraftigt og dolkformet og hos de voksne fugle lysende gult, mens ungfuglenes næbfarve er grålig. En udfarvet, voksen Havørn er også karakteriseret ved et lyst hoved, mens ungfuglenes fjerdragt er ensfarvet brun. På vingernes underside har unge Havørne dog ofte lyse tegninger, der kan ses på nært hold. Fuglens længde er 70-90 cm.

Levested

Havørnen er en vidt udbredt rovfugl, som forekommer fra Sydgrønland i vest gennem et bredt bælte østpå gennem Europa og Asien til Stillehavskysten. Langt de fleste havørne i Europa findes i Norge (1.500 til 2.000 par³⁸) og i landene omkring Østersøen samt i Østeuropa. De fleste danske ørnepar

findes på Lolland og i Sydsjælland, men er også stærkt stigende her på Fyn samt en del steder i Jylland.

Havørne bliver kønsmodne i en alder af 5-7 år, hvor fuglene danner par og finder territorier, som de holder hele deres liv. Ungfuglene strejfer derimod mere omkring, og der går endvidere et meget svagt træk af skandinaviske fugle gennem landet i april samt oktober/november. Ud over den danske ynglebestand overvintrer fugle fra nabolandene også i Danmark. De optræder især i fjorde, ved større søer og ved lavvandede kyster og sunde, hvor der opholder sig større mængder af overvintrende gæs og svømmefugle.

Føde

Havørnen har et jagtterritorium på 15 – 70 km². Dens føde består af fisk, ca. 60%, mellemstore fugle og pattedyr såsom Blishøne, Gråand, hare, måge, gås, Skarv og Fasan samt ådsler, fordelt på 500 g. fisk eller 300 g. fugl/pattedyr pr. dag. Fordelingen afhænger dog meget af biotop og tilgængelig føde. Fuglen har en lidt speciel jagtteknik, hvad angår svømmefugle, idet den ved at flyve lavt ned over fuglen gentagne gange presser den til at dykke. På den måde udmatter Havørnen sit bytte, som pga. udmattelsen kan blive et let offer. Det er dog langt fra altid, at det er byttedyret, der bliver træt først. Havørne kan maksimalt løfte sin egen vægt, som for hanner er 5 kg og hunner 7 kg.

Bestandsudvikling

Grundet den intense rovfuglebekæmpelse, som fandt sted sidst i 1800-tallet, blev fuglen udryddet allerede omkring år 1900. Heldigvis er Havørnen genindvandret i 1990'erne, og den er gået støt



Havørn i sit rette element spejdende efter bytte. Foto: Keld Skytte Petersen.

frem lige siden. I 2017 fik 62 par mindst 98 unger på vingerne. 81 par Havørne fik 122 unger ud at flyve i 2018. Ved den gennemførte ørnetælling i 2018 blev der talt 375 Havørne i Danmark et lille

fald i forhold til 2017, hvor der blev talt 395 havørne. I 2019 blev der konstateret endnu et fald til 303. Bestanden trues bl.a. af bevidst forgiftning i form af udlægning af Carbofuran. På Fyn/Langeland er der mindst seks verificerede tilfælde. Krybskytteri er ikke dokumenteret på Fyn, men fundet af en Kongeørn skudt med 20 hagl i Nordjylland må da vække til eftertanke. Ligeledes er der i februar 2019 fundet en skudt Havørn på Lolland. Havørnen var ikke ukendt for offentligheden, der har haft mulighed for at følge den pågældende ørn på DOF's webcam siden 2013³⁹. Endelig gør også fugleinfluenza indhug i bestanden.

Havørnen får ét kuld unger om året. I perioden ultimo februar - primo april lægges der 1-3 æg, som klækkes efter en rugetid på 35-36 dage. Ungetiden er 78-80 dage for hanner og 92-95 dage for hunner og er helt afhængige af deres forældre minimum i de første 3 mdr. Kommer de først godt på vingerne, kan de se frem til en levealder på ca. 30 år

Reden er kæmpestor, 300-500 kg. Den er som oftest høj og bred med tydelig krans af indflettede kraftige grene. Den placeres i en stor grenkløft i løvtræer eller langs en stamme i et nåletræ. Reden er opdelt i to sektioner, en sove/hvileplads til æg, unger og rugende fugl og "spisebordet". Her samles alle knogler og madrester. Ungerne lærer hurtigt at sortere i det og lægger pænt knogler osv. til side, når de har spist.

Redelokaliteten ligger oftest i nærheden af gode jagtområder, dvs. kystnært, ved fjorde, større søer eller brede åløb.



Havørn har slået en Blishøne, dens foretrukne bytte i vinterhalvåret. Foto: Keld Skytte Petersen.



Føns Vang. Foto: Ib Bager.

Forskning

To havørne-unger, begge hunner, Gunhild og Elna, ved Evensø nær Præstø Fjord fik i 2017, da de 50 dage gamle, påmonteret GPS-sender m. solceller. Sender og sele vejer i alt 80 gram. Reden sad i et træ i cirka 30 meters højde, hvorfor ungerne blev hentet ned på jorden, så GPS-senderne kunne sættes på. Elna blev fundet død 10. februar 2018 i skovene øst for Slagelse. Hun viste sig at være ramt af fugleinfluenza af typen H5N6, der ikke før er set i Danmark. I 2018 fik yderligere 10 unger GPS-sendere påmonteret fordelt på alle landsdele. Påsætning af GPS-sendere er fortsat i 2019. Der er allerede nu indhentet værdifuld viden om deres færden. Det er ganske overraskende, hvor vidt omkring de kommer allerede inden for det første år af deres levetid.